

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ ТА АЗЕРБАЙДЖАНУ

SOME ISSUES OF LEGAL SUPPORT OF FOREIGN POLICY IN MODERN CONDITIONS ON THE EXAMPLE OF UKRAINE AND AZERBAIJAN

Гафарова К.К., викладач кафедри далекосхідних мов та літератури
Бакинський державний університет

Стаття присвячена дослідженню сутності правового забезпечення зовнішньополітичної діяльності в сучасних умовах, на прикладі України та Азербайджанської Республіки, та його можливих форм.

Вибудовано модель правового забезпечення зовнішньої політики в сучасній країні, яка включає три рівні: 1) універсальний міжнародно-правовий; 2) регіональний міжнародно-правовий; 3) національний.

Встановлено, що вагоме значення у реалізації зовнішньої політики країн сучасності відіграють міжнародні організації, як-то ООН та ЄС. Дослідження правового забезпечення діяльності останньої надало можливість виокремити договірні засади існування цього наддержавного утворення, а також значимість відповідної судової практики Суду ЄС. При цьому відзначено значення наведеного правового забезпечення в реалізації зовнішньої політики України та Азербайджану. Вказано на пріоритетність у діяльності ЄС сфери забезпечення національної безпеки країн-учасників з огляду на геополітичні виклики сьогодення.

Доведено, що правове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності спрямоване на задоволення публічного інтересу у різних сферах життєдіяльності суспільства, що опосередковується захистом національних інтересів відповідної країни.

Встановлено схожість моделі правового забезпечення зовнішньополітичної діяльності у розглянутих країнах, де в рамках національного законодавства як України, так і Азербайджану простежується релевантність правового регулювання таких відносин в межах положень Конституції, законодавчого акту у сфері забезпечення національної безпеки та відповідної концепції. У змісті безпекового законодавства обох країн містяться бланкетні норми, як фундують створення та запровадження стратегії зовнішньополітичної діяльності. Останні в свою чергу деталізують шляхи утвердження кожної країни у світі як сильного та авторитетного суб'єкта міжнародних взаємин, здатного забезпечити сприятливі зовнішні умови для стійкого розвитку та реалізації свого потенціалу, економіки та суспільства.

Серед форм зовнішньоекономічної діяльності законодавством обох країн пропонується діяльність: в межах інтеграції у структурі наддержавних утворень; співробітництво регіонального характеру; співпраця в рамках міжнародних організацій (глобального та регіонального рівня); інші види багатосторонньої співпраці.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, національна безпека, правове забезпечення, міжнародно-правовий, національний, правовий режим.

The article is devoted to the study of the essence of legal support of foreign policy activities in modern conditions, on the example of Ukraine and the Republic of Azerbaijan, and its possible forms.

The author builds a model of legal support of foreign policy in a modern country which includes three levels: 1) universal international legal level; 2) regional international legal level; 3) national legal level.

The author establishes that international organisations, such as the UN and the EU, play a significant role in the implementation of foreign policy of modern countries. The study of the legal framework for the latter made it possible to highlight the treaty basis for the existence of this supranational entity, as well as the significance of the relevant case law of the EU Court of Justice. At the same time, the author emphasises the importance of this legal framework in the implementation of the foreign policy of Ukraine and Azerbaijan. The author points out that the EU's activities are focused on ensuring the national security of its member states, given the geopolitical challenges of today.

It is proved that legal support of foreign economic activity is aimed at satisfying the public interest in various spheres of life of society, which is mediated by the protection of national interests of the respective country.

The author establishes the similarity of the model of legal support for foreign policy activities in the countries under consideration, where the national legislation of both Ukraine and Azerbaijan traces the relevance of legal regulation of such relations within the provisions of the Constitution, the national security legislation and the relevant concept. The content of the security legislation of both countries contains blanket norms that underpin the creation and implementation of a foreign policy strategy. The latter, in turn, detail the ways in which each country can establish itself in the world as a strong and authoritative actor in international relations, capable of providing favourable external conditions for sustainable development and realisation of its potential, economy and society.

Among the forms of foreign economic activity, the legislation of both countries proposes the following: integration within the structure of superstate entities; regional cooperation; cooperation within international organisations (global and regional); and other types of multilateral cooperation.

Key words: foreign economic activity, national security, legal support, international legal, national, legal regime.

Актуальність дослідження. В умовах сьогодення події у різних сферах буття людства та суспільства в межах певної країни мають тенденції до уподібнення, взаємного перетікання та запозичення в частині позитивних практик. Право за таких умов виступає в якості визначального явища, яке проєктує всі інші процеси на сферу конкретних суспільних відносин. З огляду на тектонічні зсуви, які відбуваються в геополітичній сфері, у сьогодинішніх реаліях особливе місце займає питання визначення ортогональних векторів побудови зовнішньоекономічних стосунків будь-якої держави. Запорукою формування ефективного та раціонального підґрунтя формування й розвитку таких стосунків є безпосередньо відповідна нормативно-правова база з певною ієрархією й кількісними та якісними показниками її форми та змісту.

Азербайджан є країною сучасного цивілізованого світу, у якій поєдналися культура народу з глибоким історичним

корінням та сучасні інтереси внутрішнього й зовнішнього характеру. Саме зв'язки з країнами-сусідами Азербайджану (Іраном, Росією, Грузією, Вірменією) є досить визначальним у побудові площини відповідних зовнішніх стосунків. Разом з тим, не менш значимими є відносини з такими глобальними суб'єктами міжнародного права як ЄС, Китай та США, що проявляються у безпосередніх стосунках з Азербайджаном та опосередкованих стосунках з країнами-сусідами, які обрали відповідний вектор економічних стосунків та імплементації певних засад суспільного буття. Саме тому, побудова зовнішніх стосунків ґрунтується на низці концептуальних засад зовнішньої політики цієї країни у розрізі відповідної нормативно-правової бази універсального, регіонального міжнародного рівня та релевантного національного законодавства.

Суспільне буття в рамках національного чи міжнародного економічного та правового режимів підпо-

рядковується певним правилам та закономірностям, які віднаходять відображення у різноаспектній діяльності відповідної держави. Більше того, визначальне значення у таких процесах відіграють геополітичні явища регіонального та глобального характеру, де перше в межах ближчих перспектив має більш вагомий вплив на формування економічного та юридичного векторів розвитку того чи іншого суспільства. Цим саме й пояснюється пріоритет детермінації впливу на Азербайджан в даному дослідженні країн сучасного світу як сусідів, так і більш віддалених, які в силу геополітичних та економічних передумов мають суттєвий вплив на цю державу. При цьому для порівняння правових основ забезпечення зовнішньополітичної діяльності обрано Україну як країну, яка має багато схожих аспектів становлення правових основ державності, у тому числі у зовнішньополітичній сфері, а також зазнала порушення територіальної цілісності та державного суверенітету.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Питання правового забезпечення зовнішньої політики країни загалом та співіснування Азербайджанської Республіки та України з країнами сучасного світу під кутом соціально-економічних та геополітичних стосунків розглядали різні вчені, серед яких необхідно відзначити наступних. Питанням загальних засад зовнішньої політики країн сучасності присвячені праці: О.М. Гладенко (загальні засади співробітництва України з ЄС) [1], М.О. Саракучи (правові основи спільної зовнішньої політики ЄС) [2], Л.В. Зіняк (міжнародно-правові засади військового співробітництва) [3], В.Ю. Антонова (зовнішньополітична діяльність, що спрямована на забезпечення національних інтересів і безпеки країни в умовах військової агресії) [4], Н.А. Сіцінського (нормативно-правове наповнення зовнішньополітичної діяльності) [5], А.В. Грубінко (здійснення стратегічного планування з позицій сформованості законодавчого забезпечення зовнішньої політики) [6].

Разом з тим, під кутом правового забезпечення зовнішньої політики Азербайджанської Республіки це питання вивчалось Л.З. Караєвою (теоретико-політичні основи зовнішньої політики у пострадянському просторі) [7], І. Зінько, П. Байковським (сучасна позиція Азербайджану в міжнародних організаціях) [8], К.Ф. Пашаєвою (правові чинники політичної трансформації країн Південного Кавказу) [9], М.В. Баба-заде, П.Т. Мустафазаде (правові аспекти розвитку двосторонніх відносин між Україною та Азербайджаном) [10], Д.С. Кирилко (юридичні основи розвитку міжнародного співробітництва Азербайджану з ЄС, Грузією, Молдовою та Україною) [11], О.І. Головки-Гавришевою (правове підґрунтя співробітництва ЄС з країнами Причорноморського регіону) [12].

Висловлені у наведених роботах міркування залишили відповідний відбиток у вивченні та визначенні основ правового забезпечення зовнішньої політики сучасної країни, на прикладі України та Азербайджанської Республіки, що цілком створює відповідне теоретичне підґрунтя для проведення даного дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є вивчення сутності правового забезпечення зовнішньої політики сучасної країни, на прикладі України та Азербайджанської Республіки, а також його диференціація з урахуванням детермінації публічних інтересів в рамках такої політики.

Виклад основних положень. У зв'язку з знаходженням людства на етапі постіндустріального або інформаційного суспільства та високим рівнем інтеграції всіх сфер життя на глобальному та регіональному рівні, впровадженням правових стандартів та доктрин через відповідні правотворчі та правозастосовні конструкції на сьогоднішні правові засади взаємин наведених суб'єктів міжнародного права формуються у багатовимірному просторі глобальної, регіональної та національної правотворчості й правозастосов-

ної діяльності. Саме тому, вочевидь, більш прийнятною є модель конструювання правових засад зовнішньої політики будь-якої країни сучасності у розрізі трьох рівнів: 1) універсальному міжнародно-правовому; 2) регіональному міжнародно-правовому; 3) національному. Наведене віднайшло відображення й у наявних наукових пошуках вчених сьогодення, чому варто приділити окрему увагу з огляду на предмет даного дослідження.

Так, звертається увага на динамічний розвиток такого регіонального міжнародного утворення як ЄС, яке розвиває всі складові своєї зовнішньої політики, де окреме місце займає безпековий напрям такої діяльності. Серед чільних нормативно-правових актів цього утворення окреме місце приділено договірним засадам, в числі останніх Єдиний європейський акт 1986 року, Договір про ЄС 1992 року, Договір, що заснував Конституцію для Європи 2004 року, Лісабонський договір 2007 року та Ніццький договір 2001 року. Окреме місце у контексті забезпечення безпекової складової зовнішньополітичної діяльності приділене положенням Статуту ООН, нормативним актам Раді Безпеки ООН, Амстердамській угоді 1997 року, резолюціям самітів в Сен-Мало 1998 року, в Гельсінкі 1999 року тощо. Наведене створило умови для кореляції моделі правового базису з питань забезпечення національної безпеки у структурі зовнішньополітичної діяльності наведеній у вигляді тривимірної моделі загальної структури нормативного забезпечення зовнішньополітичної діяльності як певної системи цілеспрямованих заходів державної влади, спрямованої на реалізацію публічного інтересу відповідного етносу в світовій спільноті. При цьому окреме місце серед різноманіття форм джерел права ЄС у сфері зовнішньополітичної діяльності надано судовій практиці Суду ЄС. На прикладі відносин ЄС з Україною виділено такі основоположні нормативні акти, які слугували правовим підґрунтям у оформленні зовнішньополітичних стосунків та інтеграції країни у соціально-економічне та правове поле цього міжнародного утворення: Угода про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС 1994 року, План дій Україна-ЄС. Кваліфікований правовий режим мають суб'єкти, які забезпечують діяльність інституційно-організаційного механізму впровадження зовнішньої політики ЄС, у тому числі в межах реалізації безпекової політики, як-то: Європейська Рада, Європейський парламент, Європейська комісія та Генеральний секретар Ради ЄС. При цьому політико-правову інтеграцію ЄС загалом та у сфері забезпечення безпеки, зокрема, пропонуються диференціювати у наступних трьох вимірах: інтеграція політико-правової сфери; цілі такої інтеграції; способи її найефективнішого впровадження [1, с. 8-16].

Подовжуючи наведені міркування М.О. Саракуча, підтримуючи основні тези з приводу правової природи зовнішньої політики ЄС, звертає увагу на такі її складові: комплексна діяльність, що охоплює всі сфери співпраці ЄС з суб'єктами міжнародних відносин; діяльність по виробленню ефективного взаємозв'язку спільної зовнішньої політики ЄС і національної зовнішньої політики кожного із членів ЄС; діяльність в рамках національної зовнішньої політики кожного суб'єкта ЄС, яка релевантна зовнішній політиці ЄС. Виділено проблемність та суперечність врегулювання в юридичній площині питання співмірності та узгодженості інтересів у зовнішньополітичній діяльності самого наддержавного утворення, яким є ЄС, та інтересів у відповідній сфері його учасників. При цьому в межах відповідного міжнародного договору, як правової основи вирішення конфлікту наведених інтересів, простежується юридична конструкція поєднання диспозитивного та імперативного методу впливу на поведінку його сторін, де перевагу має саме перший, виходячи з природи певного міжнародно-правового договору та сутності ЄС як союзу, який підтримує економічну, соціальну та територіальну єдність держав-членів та солідарність між ними [2, с. 15-17].

На думку О.В. Сивак фундаментальним документом у сфері формування пріоритетів зовнішньої політики держави та конструювання шляхів їх реалізації має бути спеціальний нормативно-правовий акт на рівні закону, прикладом якого в Україні є Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», його основою стала Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» та безпосередньо Конституція України. Ним же приділяється окрема увага розробці та впровадженню Концепції (Стратегії) зовнішньої політики в якості визначального нормативно-правового акту в цій сфері [13, с. 19-20]. Така точка зору цілком підтримана й А.В. Грубінко, який казав на завершеність процесу формування правових та організаційних основ зовнішньополітичної діяльності держави саме підготовкою та прийняттям зазначених нормативно-правових актів [6, с. 6-7].

Зокрема, Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» прямо зазначено, що серед принципів здійснення зовнішньої політики Україною визначено: суверенну рівність держав; утримання від загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої іноземної держави; повага до територіальної цілісності іноземних держав та непорушності державних кордонів; вирішення міжнародних спорів мирними засобами; повага до прав людини та її основоположних свобод; невтручання у внутрішні справи держав; взаємовигідне співробітництво між державами; сумлінне виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань (ст. 2).

Зважаючи на викликану часом виглядає наукова позиція, за якою Концепція зовнішньополітичної діяльності України розглядається у тісному взаємозв'язку із забезпеченням європейської безпеки, де співставлені цілі та внутрішні можливості держави корелюють з рівнем економічного розвитку, характером державного управління та певними суспільними відносинами. Також вагомим чинником у забезпеченні реалізації зовнішньої політики держави є залучення зовнішньої підтримки різного походження з метою запобігання та усунення зовнішніх загроз. До того ж така підтримка має цілком укладатись в загальний напрямок безпекової політики країн-донорів в межах задоволення власних інтересів відповідної природи [14, с. 21-22].

Вочевидь, законодавчим підтвердженням висловленого є положення Закону України «Про національну безпеку України» 2018 року та Стратегії національної безпеки України 2020 року. В межах першого документу безпосередньо відтворено сутність державної політики у сферах національної безпеки і оборони, яка спрямовується на забезпечення з поміж інших напрямів її реалізації також і на зовнішньополітичну площину (ст. 3). Утверджуючи основоположні елементи Стратегії національної безпеки, ст. 26 цього ж закону вказує на такі змістовні елементи зазначеного стратегічного нормативно-правового документу в сфері забезпечення національної безпеки як поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов, а також основні напрями зовнішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки. Дослідження ж самої Стратегії національної безпеки України 2020 року свідчить про формування зовнішньополітичної діяльності держави саме з урахуванням створення найбільш сприятливих умов для забезпечення її національних інтересів і безпеки (розділ III).

Стратегія національної безпеки України 2020 року в заключних положеннях започаткувала розробку низки інструментів її реалізації, серед яких з огляду на предмет даного дослідження вагоме значення відіграла Стратегія зовнішньополітичної діяльності 2021 року, метою якої стало утвердження України у світі як сильної та авторитетної європейської держави, здатної забезпечити сприятливі зовнішні умови для стійкого розвитку та реалізації свого потенціалу, економіки та українського суспільства (п. 1 розділу I «Загальні положення»). При цьому серед цілей такої діяльності держави визначено: прагнення до миру, який є запорукою розвитку та процвітання держави, реалізації потенціалу Українського народу; відновлення

територіальної цілісності та забезпечення державного суверенітету; побудова мирної, безпечної та успішної України, яка інтегрована до рівних суб'єктів європейської демократії; створення умов для безпеки та процвітання України в інноваційному, економічному, правовому просторі сучасної світової спільноти (розділ IV «Цілі зовнішньополітичної діяльності України»). При цьому окремо детермінується розвиток таких форм зовнішньополітичної співпраці як: 1) діяльність в межах інтеграції у структурі наддержавних утворень (ЄС, НАТО); 2) співробітництво регіонального характеру (на рівні Індो-Тихоокеанського регіону, Центральної Азії, Близького Сходу, Африки та Латинської Америки); 3) співпраця в рамках міжнародних організацій (глобального та регіонального рівня); 4) інші види багатосторонньої співпраці.

Окремим напрямком наукових досліджень зовнішньої політики України стали роботи, які відобразили сукупність в її змісті заходів, спрямованих на подолання динамічної загрози безпосередньої агресії відносно держави в сучасних умовах. Так, Н.А. Сіцінський виділив наступні напрями організаційно-правового забезпечення зовнішньополітичної діяльності: створення її конституційно-правової та іншої законодавчої бази; удосконалення механізму координації такої у контексті функціоналу відповідних органів та посадових осіб держави; інвентаризація міжнародно-правових угод у цій сфері з дружніми та недружніми країнами [5, с. 104]. В.Ю. Антонов досліджуючи трансформацію зовнішньополітичної діяльності в зазначених умовах звернув увагу на її диференціацію у розрізі забезпечення економічної, політичної, соціальної, економічної, інформаційної та воєнної безпеки [4, с. 67]. При цьому, вочевидь, з огляду на вагомий вплив на забезпечення національної безпеки в умовах агресії саме ресурсної сфери окреме місце варто приділити питанням економічної та воєнної безпеки.

Питання міжнародно-правового співробітництва у розрізі реалізації зовнішньої політики держави стало предметом дослідження Л.В. Зіняка, який приділив значну увагу цій складовій змісту зовнішньополітичної діяльності держави по забезпеченню воєнної безпеки у складі національної безпеки. Зокрема, ним вказано на пріоритетність міжнародного військового співробітництва серед інших заходів підтримання миру на національному та міжнародному рівні, а також запропоновано унормувати таку діяльність в межах спеціальних законодавчих актів [3, с. 6-8].

Відповідним чином викладено міркування в тій чи іншій мірі можуть бути спроектованими й на правове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності Азербайджанської Республіки.

У контексті викладеного, очевидно, значущим є питання участі Азербайджану у діяльності відповідних міжнародних організацій, де доречно відзначено прагнення цієї країни отримувати певні позитивні зиски саме не від участі у великих об'єднань під егідою сильних та впливових держав, а посередництвом співпраці у тих чи інших міжнародних організаціях задля забезпечення успішної реалізації власних національних інтересів, серед яких превалюючими є забезпечення безпеки, територіальної цілісності та встановлення гармонійних й вигідних економічних стосунків [8, с. 57-58]. До того ж превалюючими факторами у реалізації змісту такого зовнішньополітичного курсу з відповідним правовим підґрунтям є саме наявність значних запасів енергетичних ресурсів, вирізняльні риси геополітичного та логістичного положення, що створює передумови до співпраці з ЄС та іншими міжнародними організаціями економічного та політичного характеру. Наведене цілком слушно відповідає поступальним крокам у приєднанні до міжнародних організацій на прикладі Ради Європи, ОБСЄ, що відображено у поступальних діях керівництва держави на прикладі підписання Президентом Азербайджану Гейдаром Алієвим Угоди про партнерство та співробітництво між ЄС та Азербайджаном, яке проявляється у таких напрямках як: спільний діалог і реформи; сфера правосуддя, свободи та безпеки; економічні та соціальні реформи, скорочення бідності і сталий розвиток; розвиток сфери транспорту, енергетики та екології; встановлення безпосередніх контактів між людьми, тренінгів, реформи сектору охорони здоров'я, культурного співробітництва.

У наявних проведених дослідженнях даного питання відзначено доленосні для Азербайджану геополітичні та стратегічні кроки, які реалізуються у відповідних організаційно-правових проєктах ЄС. Серед останніх відзначено поступальний рух цього геополітичного утворення на шляху до розширення в прямому та опосередкованому сенсі, що відображено у посланні Європейської комісії ЄС під назвою «Розширена Європа – сусідство: нові рамки взаємовідносин зі східними та південними сусідами», метою якого є створення зони процвітання та добросусідства. Дане послання по суті забезпечує впровадження інноваційного інструменту в зовнішньополітичній сфері відносин ЄС з іншими країнами під назвою «Європейська політика сусідства», яка досить диференційовано підходить до вибудови таких взаємин з огляду на економічний потенціал, рівень демократизації, зовнішньоекономічні пріоритети того чи іншого контрагента. Азербайджан є фактично учасником проєкту «Східного партнерства» з країнами ЄС поряд з Білорусією, Грузією, Молдовою, Україною та Вірменією. Організаційно-правове супроводження такої співпраці ґрунтується на політиці Пан'європейського партнерства без членства, що опосередковується наявними досягненнями ЄС у сфері політичної стабільності, демократії, економіки, верховенства права та благополуччя населення. Слушно підкреслено зміст правової основи таких відносин, яка з урахуванням вирізняється своєю диспозитивністю, що проявляється у рекомендаційному характері відповідних нормативних актів та забезпеченні законодавчого регулювання лише механізму фінансування відповідних проєктів [15, с. 62-63].

Вивчення правового забезпечення співробітництва ЄС із країнами Причорномор'я надало можливість виокремити правові форми співпраці та відповідні інституціональні форми співробітництва. Окремо відзначено формування міжнародних організацій регіонального рівня на прикладі Організації Чорноморського економічного співробітництва, яка поєднала Албанію, Азербайджан, Болгарію, Вірменію, Грецію, Грузію, Молдову, Румунію, РФ, Туреччину, Україну та Сербію. В рамках цієї організації віднайдено організаційно-правове підґрунтя для розвитку торгівлі, економічних стосунків, банківського та фінансового секторів, комунікації, енергетики, транспорту, сільського господарства тощо. Дана організація реалізує наведені напрями як в межах відповідних статутних положень, так і додаткових угод як суб'єкт міжнародного права. Зокрема, діяльність цієї організації стала підґрунтям до реалізації проєктів «програма сприяння торгівлі та інвестиціям у Причорномор'ї» та ФАО (проєкту щодо сприяння розвитку відносин у сфері торгівлі сільськогосподарською продукцією). Необхідно також відзначити підтриману в літературі позицію, за якою вагомою складовою нормотворчої діяльності, у тому числі й в сфері зовнішньополітичних взаємин є судова практика Європейського Суду, яка узгоджена з відповідними угодами про партнерство та асоціацію ЄС з певними країнами [12, с. 34-35].

Актуальним та досить ґрунтовним є підхід, який зосереджує увагу на формуванні та впровадженні концепту «неподільності безпеки», зміст якого проявляється у гарантуванні відсутності загроз не тільки ЄС, але й країнам-сусідам, серед яких розглядаються поряд з Азербайджаном Грузія, Молдова та Україна. Наведене передувало створенню міждержавного регіонального об'єднання ГУАМ, основою існування якого стало формування єдності держав з подібними політичними й економічними пріоритетами на міжнародній арені, опосередковано створюючи протидію впливу РФ на міжнародній арені. Наведене стало підставою до формулювання наступних складових у змісті відносин по забезпеченню безпеки на території наведених країн у співпраці з ЄС, а саме: посилення безпекової компоненти у площині політичної співпраці; врегулювання конфліктів на територіях цих держав; напрацювання дієвих механізмів взаємодії у міграційній сфері; формування базових засад співробітництва у сфері економічної безпеки [11, с. 19-20].

Окремої уваги у наукових дослідженнях присвячено питанню правового забезпечення та відповідної політичної й економічної кон'юнктури розвитку відносин України

та Азербайджану [10, с. 19-21]. При цьому, окрім зазначеного вище, необхідно відзначити безпекові підвалини встановлення таких відносин, пов'язаних зі схожим підходом у відновленні геополітичної справедливості на фоні прямої чи прихованої агресії щодо територій обох країн, де рішуча політика Азербайджану отримала позитивний результат у відновленні статус-кво щодо Нагорного Карабаху. Поряд з цим, доречно виділено такі нормативно-правові підвалини розвитку міжнародних взаємин України та Азербайджану у розрізі безпекової та економічної складової як ініціатива ЄС по налагодженню співпраці країн Причорномор'я «Чорноморська синергія» 2007 року, Спільна декларація Празького саміту Східного партнерства 2009 року, Спільна декларація Саміту Східного партнерства 2017 року.

Відносини Азербайджану та Китаю реалізуються у контексті забезпечення безпекової сфери та розвитку економіки обох країн, що відображене у поступальному проведеному ними політики національної єдності та боротьби з будь-якими проявами сепаратизму та тероризму. Серед правових засад такої співпраці варто відзначити затвердження Спільної декларації про встановлення стратегічного партнерства між Азербайджанською Республікою та Китайською Народною Республікою в рамках саміту Шанхайської організації співробітництва. Релевантним вказаному нормативно-правовому акту є Закон Азербайджанської Республіки від 14 червня 2005 року «Про затвердження Угоди про торговельно-економічне співробітництво між Урядом Азербайджанської Республіки та Урядом Китайської Народної Республіки», Закон Азербайджанської Республіки від 24 березня 2000 року «Про приєднання до Угоди із застереженням «Про міжнародне автомобільне сполучення» між Урядом Республіки, Узбекистан, Уряд Китайської Народної Республіки та Урядом Киргизької Республіки», Закон Азербайджанської Республіки від 1 лютого 2016 року «Про затвердження Спільної декларації про подальший розвиток і поглиблення відносин дружби і співробітництва між Азербайджанською Республікою і Китайською Народною Республікою». Варти уваги є згадані проєкти, які були засновані Китайською Народною Республікою з відповідним нормативним підґрунтям, а саме: «Один пояс, один шлях», «Шанхайська організація співробітництва», створення та діяльність Організації міжнародного співробітництва Шовкового шляху через диференціацію об'єднання проєктів «Економічного поясу Шовкового шляху» та «Морського Шовкового шляху 21 століття» [16, с. 2573-2575].

Серед правових основ співпраці Азербайджану з країнами-сусідами необхідно відзначити сферу галузевого нормативного підґрунтя, яке віднаходить відповідне відображення у певних регіональних міжнародних договорах та конвенціях. В числі останніх заслуговує на окреме виділення Євразійська патентна конвенція, учасниками якої поряд з Азербайджаном є Україна, Таджикистан, Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Молдова та РФ. Заслуговує на підтримку наукова позиція, яка надає характеристику даному документу як фундаментальному у сфері створення регіональної системи патентної охорони, яка має право на існування поряд з тією ж американською та європейською системами у цій сфері [17, с. 208-212].

Подібно положенням українського законодавства в азербайджанському правовому полі відтворені основні правові засади зовнішньополітичної діяльності держави. Зокрема, ст. 8 Конституції Азербайджанської Республіки безпосередньо наділяє Президента повноваженнями представництва в зовнішніх стосунках Азербайджану з іншими суб'єктами міжнародної спільноти. При цьому ст. 7 Основного Закону Азербайджанської Республіки містить межі здійснення державної влади в різних сферах, у тому числі у зовнішніх зносинах, що ґрунтується на змісті договорів, учасниками яких країн є.

Доленосно для визначення пріоритетів розвитку Азербайджанської Республіки, у тому числі й у зовнішньополітичній сфері, є Концепція розвитку «Азербайджан – 2020: погляд у майбутнє», яка з поміж іншого розглядає зовнішньополітичну діяльність з позиції реалізації зовнішньоекономічної інтеграції та забезпечення націо-

нальної безпеки в умовах глобалізації та виокремлення низки проблем геополітичного характеру у розрізі співіснування світової спільноти.

Подібно українській моделі правової регламентації зовнішньополітичної діяльності азербайджанське законодавство детермінує таку під кутом зору забезпечення національної безпеки, що віднайшло відображення у змісті Закону Азербайджанської Республіки «Про Національну безпеку» 2004 року та Концепції національної безпеки Азербайджанської Республіки 2007 року. Так, у складі зовнішньої безпеки, як складової національної безпеки, розглядається комплекс заходів політико-дипломатичного або військового чи, одночасно, як дипломатичного, так і військового характеру щодо захисту життєво важливих інтересів країни від можливих ризиків, небезпек та загроз ззовні. При цьому під забезпеченням національної безпеки Азербайджанської Республіки в політичній сфері розуміється забезпечення можливостей й здібностей азербайджанського народу й створених ним політичних інститутів самостійно вирішувати питання державної влади, здійснюючи, окрім внутрішньої, також і зовнішню політику в ім'я інтересів особистості та суспільства. Також забезпечення національної безпеки в економічній, екологічній, науковій, культурній, духовній сферах враховує відповідне здійснення зовнішньої політики. Більше того, саме зовнішньополітична залежність поряд з військовою та економічною залежністю сприймаються в якості істотних загроз національній безпеці країни. Серед пріоритетних напрямів діяльності державної влади по забезпеченню національної безпеки розглядається тісна співпраця з різними міжнародними організаціями у певних сферах. Не менш важливим у контексті зазначеного є і регіональне та двостороннє співробітництво.

Висновки. Вивчення окремих питань правового забезпечення зовнішньої політики в сучасних умовах, на прикладі України та Азербайджанської Республіки, надало можливість дійти наступних висновків.

Вибудовано модель правового забезпечення зовнішньої політики в сучасній країні, яка включає три рівні:

1) універсальний міжнародно-правовий; 2) регіональний міжнародно-правовий; 3) національний.

Встановлено, що вагоме значення у реалізації зовнішньої політики країн сучасності відіграють міжнародні організації, як-то ООН та ЄС. Дослідження правового забезпечення діяльності останньої надало можливість виокремити договірні засади існування цього наддержавного утворення, а також значимість відповідної судової практики Суду ЄС. При цьому відзначено значення наведеного правового забезпечення в реалізації зовнішньої політики України та Азербайджану. Вказано на пріоритетність у діяльності ЄС сфери забезпечення національної безпеки країн-учасників з огляду на геополітичні виклики сьогодення.

Встановлено схожість моделі правового забезпечення зовнішньополітичної діяльності у розглянутих країнах, де в рамках національного законодавства як України, так і Азербайджану простежується релевантність правового регулювання таких відносин в межах положень Конституції, законодавчого акту у сфері забезпечення національної безпеки та відповідної концепції. У змісті безпекового законодавства обох країн містяться бланкетні норми, як фундують створення та запровадження стратегії зовнішньополітичної діяльності. Останні в свою чергу деталізують шляхи утвердження кожної країни у світі як сильного та авторитетного суб'єкта міжнародних взаємин, здатного забезпечити сприятливі зовнішні умови для стійкого розвитку та реалізації свого потенціалу, економіки та суспільства.

Серед форм зовнішньоекономічної діяльності законодавством обох країн пропонується діяльність: в межах інтеграції у структурі наддержавних утворень; співробітництво регіонального характеру; співпраця в рамках міжнародних організацій (глобального та регіонального рівня); інші види багатосторонньої співпраці.

Викладені міркування мають стати в нагоді при здійсненні подальших наукових розвідок на шляху вивчення правових засад зовнішньополітичної діяльності таких країн як Україна та Азербайджан.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гладенко О.М. Міжнародно-правове співробітництво України з Європейським Союзом у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки. Автореф. дис. ... канд. юр. наук. Одеса, 2010. 24 с.
2. Саракуча М.О. Правові засади спільної зовнішньої політики Європейського Союзу: загальнотеоретична характеристика. Автореф. дис. ... канд. юр. наук. Харків, 2011. 22 с.
3. Зіняк Л.В. Міжнародно-правові засади військового співробітництва України. Автореф. дис. ... канд. юр. наук. Харків, 2015. 23 с.
4. Антонов В.Ю. Зовнішньополітична діяльність України, що спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки в умовах військової агресії РФ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 64-67.
5. Сіцинський Н.А. Концептуальні принципи зовнішньоекономічної діяльності України та її нормативно-правове наповнення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 5. С. 97-104.
6. Грубінко А.В. Законодавче забезпечення зовнішньої політики України: проблема стратегічного планування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018. № 33. С. 4-7.
7. Караєва Л.З. Теоретико-політичні основи зовнішньої політики Азербайджану у пострадянському просторі. *Науковий журнал «Політикус»*. 2024. Випуск 1. С. 129-134.
8. Зінько І., Байковський П. Сучасна позиція Азербайджану в міжнародних організаціях. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2015. Випуск 37. Частина 3. С. 50-59.
9. Пашаєва К.Ф. Чинники політичної трансформації країн Південного Кавказу. Дис. ... док. філ. Одеса, 2021. 203 с.
10. Баба-заде М.В., Мустафазаде П.Т. Тенденція розвитку регіональних двосторонніх відносин: Азербайджан і Україна. *Науковий огляд*. 2024. № 93. Том 1. С. 6-22.
11. Кирилко Д.С. Політичні аспекти двосторонніх відносин Європейського Союзу й Азербайджану, Грузії, Молдови та України. Автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2021. 22 с.
12. Головка-Гавришева О.І. Правові аспекти співробітництва між Європейським Союзом та причорноморськими країнами. *Наукові праці. Державне управління*. 2013. Вип. 202. Том 214. С. 31-36.
13. Сивак О.В. Формування та здійснення зовнішньої політики України (1990-1999 рр.). Автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2000. 21 с.
14. Толстов С.В. Еволюція зовнішньополітичної концепції України в контексті Європейської безпеки. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. Вип. 23(1). С. 10-24.
15. Левицький Т.І., Кузьма В. Особливості участі в європейській політиці сусідства та східного партнерства Європейського Союзу. *Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали сучасн. заоч. наук.-практ. конф., м. Львів, 31 жовт. 2017 р.* Львів: ННІПП НУ «Львівська Політехніка», 2017. С. 59-64.
16. Gafarova, K. (2024). The Current Issues of Economic Relations between the Republic of Azerbaijan and the People's Republic of China: The Realities of the Present Time. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (4), 2560-2577.
17. Спесивцева О.О. Правове регулювання унітарної патентної охорони в Європейському Союзі. Дис. ... док. філ. Харків, 2023. 263 с.